

Solidaritatea intelectualității române și evreiești în anii 1900-1940

Prof. dr. IOAN ȘERBĂNESCU

„[...] Exponenți de frunte ai opiniei publice - politicieni, profesori universitari, literați, economiști și filosofi, ca și oameni simpli - au dat o replică propagandei șovine, teoriilor xenofobe care au alimentat sau stimulat antisemitismul din cele dintâi decenii ale secolului trecut. De la cele mai diverse tribune [...] se lua atitudine împotriva naționalismului agresiv, în lucrări științifice și literare, pe scene ale teatrelor era dezvăluită nocivitatea urii de rasă, a prejudecăților xenofobe, cerându-se respectarea omului indiferent cărei etnii ar aparține [...]. E important de știut că marii oameni de litere ai epocii, piscurile literaturii române - Constantin Rădulescu-Motru, Constantin Mille, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, G. Ibrăileanu, Eugen Lovinescu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Eugen Herovanu, Alex. Macedonski -, condamnavă manifestările antisemite“. (Din „Prefață“)

MARIA MARIAN

Argument

„Dacă nu vom ști noi, generațiile adulte de astăzi, cu dramatica experiență pe care o avem, să identificăm răul istoriei care a produs dezastrele care continuă să traumatizeze, încă, umanitatea, dacă nu vom ști să arătăm generațiilor tinere expresiile, uneori seducătoare, pe care le poate îmbrăca energia demonică instinctuală care somnolează în cavernele subconștientului uman, atunci tragediile se pot repeta. Este motivul principal care stă la temelia cărții de față“.

„Patriotismul nu este o analiză de sânge“, scria cândva Nichita Stănescu, referindu-se la celebrul tablou al lui C.D. Rosenthal, „România revoluționară“. Tabloul este reprodus pe coperta recentei cărți apărute la Editura Universal Dalsi - sub îngrijirea **Mariei Marian**, remarcabil om de cultură, prietenă a etniei noastre - **Totuși, n-au fost singuri**, cu subtitlul: **Solidaritatea intelectualității române și evreiești în anii 1900-1940**. Noi am adăuga la titlu: „Nu am fost niciodată singuri“, pentru că solidaritatea interetnică este și ea o permanență a istoriei, în contrapondere cu vrajba, xenofobia, antisemitismul, ca și iubirea în fața urii (n.n. - a se citi cap. „Cazul G. Călinescu“, cu totul exemplar). După „Prefața“ semnată de prof. dr. **Ioan Șerbănescu**, „Argumentul“ Mariei Marian și un „Salut din Israel“ al lui Marius Mircu, intrăm în „materia“ cărții, cu semnături și referințe ilustre: Moses Gaster, M. Schwarzfild, Ronetti-Roman, Constantin Graur, Al. Macedonski, C. Rădulescu-Motru, Gh. Marinescu, Agatha Bărsescu, Ovid Densușianu, Jacques Elias, N. Iorga, A. Stern, C. Beldie, I. Torouțiu, Gala Galaction, Arghezi, Bogza, Zarifopol, Zissu, E. Lovinescu, Cocea, Vinea, Aderca, Perpessicius, Z. Stancu, Petre Andrei, G. Călinescu, Jordan Chimet și mulți alții. Este vorba de o relație bilaterală, un fenomen de interculturalitate. Am ales câteva fragmente din această antologie documentară, îndemnând cititorii să citească volumul în întregime. (B. MEHR)

MARIUS MIRCU Salut din Israel

„Aflu cu bucurie că sunt unul dintre autorii incluși în tabla de materii a volumului **Totuși, n-au fost singuri**, al Editurii Universal Dalsi. În ce calitate? Presupun - nu, sunt sigur - în calitatea mea de scriitor, de evreu, de român, de martor care a asistat și n-a uitat tristele evenimente ale secolului XX și mi-am îngăduit să nu uit și evenimentele curate, bune, ale acestui secol [...].“

JORDAN CHIMET

„Coborând în subsolul piramidei sociale, antisemitismul pegrei urbane, ieșită, în momentele de anarhie, din cotloanele sordide în care trăia, pentru a face tot răul de care se simțea atrasă în mod organic; antisemitismul ca virus, ca război, ca frustrare. Antisemitul de salon - o, Doamnelor de Academie, căci au existat destule exemplare care au maculat cea mai nobilă instituție a spiritului național, în frunte cu A.C. Cuza; antisemitul de *crâsmă* rurală sau de mahala, antisemitul invizibil, care refuză să se dea în spectacol în fața vulgului sau în arenă publică, etalându-și convingerile în fața unui auditoriu discret - *mardeiașul* tradițional, însărcinat să aplice cu băta doctrina pe teren, antisemitul ambiguu, predispus la oarecare concesii, oarecum *impur*, păstrându-și și ura față de evreul imaginar, dar și unele amicitii față de evreii din vecini; în fine, antisemitismul aventurierilor politici, al veleitarilor superiori, numele mari ale clasei politice care l-au secundat pe Carol al II-lea în ambițiile sale - Argetoianu, Manolescu și partenerii lor - care au adus daune ireparabile atât comunității evreiești, dar și întregii țări: cei care ar fi dorit, asemeni lui Mihail Manolescu, să-și încheie, apoteotic, cariera în sânul Mișcării Legionare, în fine triumfătoare, fără a reuși, posturile de comandă răvnite fiind ocupate, și o poziție subalternă care le lega orgoliului nu era de conceput. Au jucat rolul lor în afirmarea mentalității antisemite incompatibilitățile temperamentale, complexe de inferioritate, spiritul gregar dominant, sterilitatea morală, ignoranța și analfabetismul și câte altele...“.

„Cuvânt înainte la istoria interbelică. Stea funerară pentru Draculand“

Moses Gaster la „Junimea“

„În timpul vacanțelor de vară, veneam de obicei acasă și rămâneam pentru trei sau patru luni. În '72, sosit acasă, am primit permisiunea să conferențiez la Universitate. Eram în termeni amicali cu Titu Maiorescu, care m-a introdus în cenaclul său, cunoscut ca «Junimea», care se reunea în casa lui o dată pe lună. De cele mai multe ori, alături de soția sa, erau prezenți Theodor Rosetti, P. Carp, uneori Vasile Alecsandri și Iacob Negruzzi, Caragiale, Eminescu, Ioan Slavici, din când în când Ion Creangă, sora lui Theodor Rosetti, N. Gane și cred încă unul sau doi. Seratele erau deosebit de plăcute. Din timp în timp, fiecare citea câte ceva din lucrările sale, supuse unei critici prietenești“.

Expulzarea lui Moses Gaster

Scrisoarea lui Moses Gaster despre expulzarea sa din România, publicată în [Neue Freie Presse] [Viena, 10 noiembrie 1885]

Domnule redactor!

În vigoarea legii discreționare, care a fost votată de Camerele românești în anul 1881 și care era să fie aplicată numai în cazul vagabonzilor fără domiciliu și fără câștig, am fost expulzat din țară cu încă alți nouă confrați evrei de credință și anume fără indicarea motivelor ce au îndemnat guvernul la un asemenea demers[...]. Născut în România, în anul 1856, din părinți ai căror strămoși de mai multe generații își pot dovedi originea în această țară, am absolvit acolo școala și, în 1873, am obținut diploma de bacalaureat. Am frecventat, timp mai îndelungat, universitățile din Germania și am tratat în disertația mea de doctorat un subiect din filologia română. Ea a apărut în 1877, în *Revista pentru filologie romanică* a profesorului Gröber. După întoarcerea mea acasă, cariera mea științifică s-a dezvoltat în modul următor: la 24 noiembrie 1880, am obținut de la Ministerul Învățământului „Valia legendi“ (Subnumăr 15656), i.e., permisiunea de a ține cursuri la Universitatea București despre limba și literatura română [și] ani de-a rândul m-am servit de acest drept [...]. La începutul anului 1883, a apărut marea mea lucrare despre *Literatura populară română* [...]. De menționat este, în sfârșit, *Chrestomația română*, în două volume, care apare [la Leipzig] la Editura F.A. Brockhaus [...]. Eu însumi părăsesc fără mânie patria mea, pe care totuși nu voi înceta s-o iubesc ca atare și durerea profundă cauzată de expulzarea mea se poate privi ca un mod în care această țară scumpă își prejudiciază interesele prin reglementări nefericite ale unui guvern și se discreditează în ochii străinătății [...].

CAMIL PETRESCU

„Scriitorii evrei de mâine, de naționalitate evreiască, vor datora revistei «Adam» puțința de a se înălța în cultura românească și indirect în cea internațională, datorită faptului că această publicație le-a dat posibilitatea monstrului lui Anteu, care de câte ori atinge pământul se putea înălța cu puteri noi“. („Tradiționalism“, în „Adam“, nr. 13-14, 1929)

C. STERE

„[...] Toată civilizația europeană și, prin repercusiune, putem spune întreaga civilizație, nu sunt decât un produs combinat al elenismului și al iudaismului. Toată gândirea omenirii de astăzi, filosofia, știința, ca și morala și religia, ca și arta și poezia, izvorăsc direct din ambele aceste mari curente istorice“. („Elenismul și iudaismul în civilizația umană“, în „Adam“, nr. 54, 15 oct. 1932)

C. RĂDULESCU-MOTRU

Chestiuni actuale - idealul naționalist

„Atâtea perfidie și atâtea ură răspândesc în jurul lor foile zise naționaliste, și cu atâtea meschinărie de sentiment conduc ele polemica în contra adversarilor - în contra mea, nu mai vorbesc; eu sunt: un prost, un jidovit, un laș, un ticălos, un ingrat, un cerșetor, în sfârșit, un candidat la Minister - căci mai jos nu poate cădea cineva în Țara Românească! - încât mulți dintre cititorii noștri vor fi ajuns să creadă că vorba de ideal și vorba de naționalist nu prea merg împreună! Și unii ne-au și spus-o, repetând în această privință dojenile pe care ni le-au făcut de curând redactorii de la «Facla»: Ideal, care să împraștie în jurul lui atâtea ură între oameni, și care să-ți pretindă a te despoia de cele mai elementare obiceiuri de bună-cuviință față de adversar, acela nu este un ideal, ci este o nebulie de om furios; prindeți pe nebunul naționalist și dați-i la cap! Nu mai pierdeți vremea cu argumentări!“.

CONSTANTIN GRAUR

„Este o învinuire adusă evreilor, pe care n-am înțeles-o niciodată: aceea că ei ar fi inaccesibili culturii române! Această învinuire, făcută din patimă, nu rezistă celei mai elementare observații. În campania antisemită - mai mult ca în orice altă campanie - exagerările formează unicele arme de luptă. Imparțialitatea absolută e imposibilă chiar la oameni de bună-credință care apară o idee; cu atât mai mult la aceia care pornesc de la sentimente de ură și propagă numai un sentiment - căci un antisemitism de doctrină aproape nu există în România, sau, chiar dacă s-o fi găsit la antisemiții de cabinet, nu-l vedem deloc la cei militanți“. („Evreii în cultura română. Inaccesibili?“ - București, 1904)

OVID DENSUȘIANU

„Dacă ați mai aminti că străinii au făcut donații Universității, pe când românii, care ar fi putut fi tot atât de darnici - dacă nu și mai mult - nu s-au gândit la așa ceva, ați risca să vi se spună: «nu se poate». Ați căuta însă atunci să arătați protestatarilor pagini tipărite unde se spune că, într-adevăr, străini ca Halfon, Hillel au dăruit Universității Române zeci de mii de lei, pe când din aristocrația română nu se vede nimeni alături de dânsii“. („Despre sprijinul acordat de «străini» culturii române“, București, 15 noiembrie 1911)

JACQUES ELIAS

„Subscrisul, Jacques M. Elias, proprietar, domiciliat în București, strada Corabia nr. 1, neavând ascendenți, nici descendenți, dispun ca, după încetarea mea din viață, să se urmeze cu averea mea în modul următor: Institutul legatar universal Academia Română, căreia îi las toată averea mea mobilă și imobilă, fără nici o rezervă, oriunde s-ar afla această avere în țară și în străinătate...“. („Testament“, București, 15 dec. 1914)

GALA GALACTION

„Putea-vom noi, creștinii, să răscumpărăm vreedată toate lacrimile pe care evreii le-au plâns de pe urma prigoanelor, a brutalității și a insolentei noastre? Putea-vom noi, creștinii, să-i facem pe evrei să uite tot ce le-au greșit părinții noștri? Eu cred că nu există creștin adevărat - dar creștin al lui Iisus Christos - care să nu se simtă, față de evrei, tainic mișcat sufletește, și pornit spre gânduri de generoasă reparație“. („Sionismul la prieteni“, București, 1919)

OCTAV BOTEZ

Un critic filosof - H. Sanielevici

„«Încercările sale critice», publicate acum vreo treisprezece ani, când d. Gherea își încetase activitatea, într-o epocă de dezorientare și de interregiu literar, se distingeau prin seriozitatea, adâncimea, judecata sigură, simțul estetic al autorului [...]. D-sa e însuflețit de nobila ambiție care stăpânea pe un Taine sau un Brunetiere atunci când construiau doctrinele lor cu noțiuni împrumutate din alte domenii, aceea de a ridica critica literară de la un naiv empirism la nivelul unei științe pozitive care să descopere raporturi, să formuleze legi, să găsească acea cauză generatrice și explicativă din care să se poată deduce cazurile individuale“. (Iași, martie 1916)

TUDOR ARGHEZI Despre regizorul Șternberg

„D. Șternberg și-a permis să împue imperativ o sensibilitate sau o concepție despre Gogol, dramatizând gluma și hazul, printr-un extract compus, de amărăciuni. El nu s-a zbușuit, căci nu ar fi putut să organizeze nimic și, pentru un spectator serios și adâncit, efortul lui trebuie examinat ca un efort și deslușit. Căci ori ți-ai făcut o profesie din a pricepe - rușinoasă profesie, este drept - ori, în simplitate, renunți de a-ți mai tipări cu litere groase numele insignifiant, deși vechiu, dedesubtul unei sentințe. D. Șternberg rupe din misterul lui o calmă și fixează un punct de vedere: panorama lui răstoarnă spațiul comun și construiește un spațiu nefrecventat. Toate personagiile *Nunții* încep într-o măsură nouă și se... fatalizează într-o atmosferă extrem de unitară. E o geneză, nu-i o cromolitografie: e o zămislire, nu-i o reproducere sau un surrogat de copii și reminiscențe. Gogol interesează, poate - dar, în împrejurare, interesează Șternberg, mai ales, prin problematica în care îl pune pe Gogol“.

40 de ani de teatru evreiesc în România

„Constantin Nottara: «Cinstea lui Avram Goldfaden pentru marea lui talent și pentru strădănuirea ce-a depus-o năprian în slujba teatrului. Acest premergător a creat o școală pentru autorii dramatice evrei și a lăsat o tradiție în interpretarea pieselor pentru actorii ce s-au perindat în teatrul evreiesc în decursul acestor cincizeci de ani» [...]. Constantin Tănase, directorul teatrului «Cărăbuș», a povestit cum și-a început cariera actoricească pe scena teatrului evreiesc condus de Mordehai Segalescu; în primul său rol avea de rostitor doar câteva cuvinte evreiești, al căror înțeles nu l-a aflat niciodată. Isidor Goldenberg, directorul Teatrului «Liebligh-Jignita», a desprins din amintirile-i despre Goldfaden câteva date privitoare la marea precursor în diversele lui ipostaze: de autor, regizor, muzician de ocazie, pictor de decoruri ș.a.m.d.“. („Dimineața“, 13 mai 1926)

GEO BOGZA

„*Umbra galbenă* e mai mult decât un spectacol frumos. Ca și *Opéra de quat'sous* e o interpretare a lumii, stridentă, halucinantă și crudă. Și ea merită să fie ținută minte, toată viața“. („Despre spectacolele teatrului evreiesc“, în „Lumea românească“, 22 august 1937)

Înterupem șirul extraselor...
Vă recomandăm călduros lectura acestei cărți.